

**ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ
ՆԵՐԿԱՅԻՍ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ**

ՏԻԳՐԱՆ ՂԱԶԱՐՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարան,

Էլ. հասցե՝ tigran-ghazaryan@inbox.ru

DOI: 10.24234/scientific.v1i48.192

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հասարակության ինքնության, զարգացման, քաղաքացիական համերաշխության ու ներդաշնակության և առհասարակ պետության գոյության բնականոն ընթացքն ապահովելու գործում էական դերակատարում ունի քաղաքական կայունությունը: Քաղաքական կայունություն ունեցող հասարականություններում բավականին քիչ է քաղաքական ցնցումների ու քաղաքացիական անկարգությունների հավանականությունը, քաղաքական ղեկավարությունը դրսևորում է ունակություն հենց առաջացման վաղ փուլում կարգավորելու հասարակության մեջ նկատվող քաղաքական հակասությունները, կարողություն՝ բացառելու սոցիալ-քաղաքական բախումները, ապստամբությունները, ապահովելու տնտեսական կայունությունը, երկրի սահմանների անխախտելիությունը, արտաքին սպառնալիքների չեզոքացումը: Նման պայմաններում հնարավորություն է ստեղծվում հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներում կազմել երկարաժամկետ պլաններ, կատարել ներդրումներ և այլն: Քաղաքական կայունություն ապահովելու համար ղեկավարությունը պետք է մշակի ճիշտ ռազմավարություններ և ունենա քաղաքական կամք այդ ռազմավարությունները կյանքի կոչելու համար:

Քաղաքական կայունության հայեցակարգը բավականին արդիական է քաղաքագիտության շրջանակներում և մշտապես եղել է հետազոտողների ուշադրության կենտրոնում: Հայեցակարգը ուսումնասիրվում է նաև տարբեր ոլորտներում՝ տնտեսագիտություն, սոցիոլոգիա, միջազգային հարաբերություններ:

Այսօր չկան քաղաքական կայունության հասնելու ուղիների վերաբերյալ միասնական տեսակետներ: Բազմաթիվ են քաղաքական կայունության վերաբերյալ մեկնաբանությունները, սահմանումները, տարբեր հետազոտողներ առաջ են քաշում քաղաքական կայունության վրա ազդող գործոնների իրենց տեսակները, մշակում մեթոդներ քաղաքական կայունության վերաբերյալ:

Այս հոդվածում վերլուծվում են քաղաքական կայունության վրա ազդող առավել տարածված գործոնները, մեկնաբանվում է հասկացությունը և ներկայացվում սահմանումները: Հոդվածի նպատակն է վերլուծել քաղաքական կայունության վրա ազդող հիմնական գործոնները, գնահատել դրանց ազդեցությունը, ինչպես նաև ներկայացնել քաղաքական կայունության հասկացությունը ու սահմանումները՝ նշելով դրանց մեկնաբանությունները տարբեր գիտնականների կողմից: Ուսումնասիրության նպատակին հասնելու համար օգտագործվել է համադրական վերլուծության մեթոդաբանություն՝ ընդգրկելով տարբեր ուսումնասիրություններ, հիմնվելով թեմայի վերաբերյալ ներկայիս առաջատար տեսական գործերի և իրական օրինակների վրա: Ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տվել, որ քաղաքական կայունությունը պայմանավորված է մի շարք ներքին և արտաքին գործոններով, որոնք կարող են տարբեր ազդեցություն ունենալ պետության տարբեր մակարդակներում: Ուսումնասիրությունը նաև ընդգծում է այն կարևորությունը, որ քաղաքական ղեկավարությունը մեծ դերակատարություն ունի կայունության ապահովման գործում, և այս գործոնների ամբողջական ու համակարգված վերլուծության միջոցով հնարավոր է ձևավորել ավելի արդյունավետ մոտեցումներ կայունության պահպանման համար:

***Բանալի բառեր՝** քաղաքական կայունություն, քաղաքական ինստիտուտներ, լեգիտիմություն, օրենքի գերակայություն, լիդերություն, էթնիկ խմբեր, քաղաքացիական անհնազանդություններ:*

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդվածը ներկայացնում է քաղաքական կայունության բազմակողմանի բնույթը՝ ընդգծելով դրա և դրա հիմնական լեգիտիմությունը, քաղաքականները, օրենքի գերակայությունը, անվտանգ անվտանգությունը, էթնիկ խմբերի համախմբվածությունը, քաղաքական համակարգը, ինստիտուտները, ռեժիմը տնտեսությունը: Այն նաև ընդգծում է, որ քաղաքական կայունությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ են ռազմավարական քայլեր՝ ուղղված անկայունության պատճառների վերացման երկարաժամկետ ժամանակին:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդվածում օգտագործված մեթոդաբանությունը կարելի է և նկարագրել որպես **տեսական-վերլուծական մեթոդ**՝ հիմնված տարբեր տեսությունների, սահմանումների պատմական օրինակների համադրման վրա: Օգտագործված մեթոդներն են՝ համադրական մեթոդ – Հոդվածում ներկայացված են տարբեր գիտնականների սահմանումներ («Ի.Ս.Բալյան», «Զլոդ Աքե», «Լ.Վարդանյան», «Վ.Պողոսյան») և տարբեր ժամանակաշրջաններում (Հին Հունաստան, միջին դարեր, ժամանակակից աշխարհ)

գործածվող քաղաքական կայունության մոդելներ: Պատմական մեթոդ – հոդվածը ցույց է տալիս քաղաքական կայունության էվոլյուցիան՝ սկսած հնագույն ցեղապետության ժամանակակից քաղաքական համակարգերից: Կառուցվածքային-ֆունկցիոնալ մեթոդ – հոդվածը ներկայացնում է քաղաքական կայունության օրինակը՝ շեշտադրելով դրանց փոխազդեցությունները (լեգիտիմություն, քաղաքական լիդերություն, օրենքի գերակայություն և այլն): Փորձագիտական – հոդվածը հղումներ է անում տարբեր գիտնականների աշխատություններին՝ ապահովելով գիտական հիմնավորվածություն: Տարբերակված – քաղաքական կայունության որոշումն առանձնանում է առանձին կետերով՝ ընդգծելով դրանց դերն ու ազդեցությունը:

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

«Կայունություն» տերմինը (լատիներեն *stabilis* - կայուն, հաստատուն, անփոփոխ) նշանակում է ամրապնդել, մշտական կայուն վիճակի բերել կամ պահպանել այս վիճակը, օրինակ՝ ապահովել ցանկացած գործընթացի կայունությունը: Ժամանակակից քաղաքական տեսության մեջ չենք կարող գտնել միանշանակ սահմանում, քանի որ կայունության վրա ազդող գործոնները բազմաթիվ են: Հայրենական հետազոտողներից Ի.Ս.Բալյանը սահմանում է՝ «Քաղաքական կայունությունը հասարակության քաղաքական կյանքի բնութագրությունն է, վիճակը, որը դրսևորվում է ինչպես ամբողջ հասարակության, այնպես էլ քաղաքական ինստիտուտների գործունեության մեջ: Քաղաքական կայունությունը տվյալ համակարգի ընդունակությունն է երկար ժամանակահատվածում առանց կտրուկ փոփոխությունների գործառել և պահպանել իր ամբողջականությունը:» Նիգերիացի քաղաքագետ Քլոդ Աքեն տալիս է հետևյալ սահմանումը՝ «Քաղաքական կայունությունը իրավիճակ է, որը բնութագրվում է անձեռնմխելի և անխափան գործող կառավարության կամ քաղաքական համակարգի պահպանմամբ՝ խուսափելով էական խափանումներից կամ փոփոխություններից երկարաժամկետ տևողությամբ» (Claude Ake, 1975): Գրիշինը նշում է, որ քաղաքական կայունությունը փոփոխական (մոդելավորված) կատեգորիա է, որը որոշում և ամրագրում է քաղաքական հարաբերությունների ցանկալի վիճակը (Евгеньевич Г. О., 2015): 1993 թվականին Մոսկվայի Առևտրային համալսարանի հրատարակչության կողմից հրատարակված հանրագիտարանային բառարանում «Քաղաքական կայունությունը» ներկայացվում է որպես տարբեր քաղաքական սուբյեկտների միջև կապերի համակարգ, որը բնութագրվում է որոշակի ամբողջականությամբ և իրեն վերապահված գործառույթներն արդյունավետ իրականացնելու կարողությամբ (Аверьянов Ю. И., 1993):

Տարբեր ժամանակներում գործել են քաղաքական կայունության տարբեր մոդելներ: Եթե օրինակ դիտարկման օբյեկտ ենք վերցնում ցեղապետությունները, ապա անհարժեշտ է նշել, որ ցեղերի առաջնորդների միջև առկա համաձայնությունների պայմաններում է

հնարավոր եղել ապահովել տարբեր ցեղերի միջև ներդաշնակ կապն ու ցեղապետությունների գոյությունը: Հին Հունաստանի քաղաք պետություններում համաձայնությունը հիմնված է եղել թվային բնույթի ներդաշնակ հարաբերությունների վրա (Սոլոնի բարեփոխումները, Աթենք), որը ապահովել է պոլիսի տարբեր խմբերի միջև համաձայնությունը: Միջին դարերում եկեղեցին և ավանդույթներն են ապահովել պետության ներքին կայունությունը: Մեր օրերում քաղաքական կայունության հասնելը բավականին բարդ է: Քաղաքական կայունությունը համակարգ է, որը բաղկացած է բազմաթիվ գործոններից և դրանց միջև առկա հարաբերություններից: Նոր ժամանակներում քաղաքական կայունության վրա ազդում են բազմաթիվ գործոններ: Ներկայացնենք այդ գործոններից մի քանիսը.

1. Լեգիտիմություն: Քաղաքական կայունությունը էապես կախված է իշխանության լեգիտիմության մակարդակից: Լեգիտիմությունը իշխանության նկատմամբ ունեցած վստահության դրսևորումն է, որը բխում է քաղաքացիների այն համոզմունքից, որ քաղաքական ինստիտուտների գործունեությունն արդարացված է, և պետական պաշտոնատար անձինք իրենց գործողություններով հաշվետու են ժողովրդին, իսկ հասարակության մեջ առկա խնդիրների լուծման անմիջական հաղորդակիցն էլ դառնում է պետության քաղաքացին (Սարգսյան, Ա. 2021): Լեգիտիմության սպառման դեպքում պետությունները պարտադրված առնչվում են քաղաքական անկայունության հետ՝ իր հնարավոր բոլոր բացասական հետևանքներով: Միշտ էլ լեգիտիմության յուրաքանչյուր ճգնաժամ տեղի է ունեցել, երբ հասարակության մեծ կամ կարևոր հատվածը համաձայն չի եղել որոշակի ռեժիմի կամ կառավարության կողմից հաստատված և առաջ մղվող նորմերի հետ: Երբ կառավարությունը կորցնում է աջակցությունը, այն վտանգում է կորցնել նաև իր լեգիտիմությունը, այս պարագայում հասարակությունը գործող իշխանությունների նկատմամբ սկսում է դրսևորել բացասական վարքագիծ հեղափոխությունների, հեղաշրջումների և քաղաքացիական պատերազմների տեսքով: Հասարակություն-իշխանություն անհամաձայնության դասական օրինակներից են քաղաքացիական անհնազանդության ցույցերը, որոնց տևականությունն ու աստիճանաբար ուժգնացումը ի վերջո բերում են քաղաքական անկայունության վիճակի:

2. Քաղաքական լիդեր: Քաղաքական կայունության պայմանավորված է նաև քաղաքական առաջնորդի անձնային անհատական հատկանիշներով, համոզմունքներով և դիրքորոշումներով: Քաղաքական գործընթացների ճշգրիտ վերահսկման, կայունության ապահովման ճանապարհին հասարակության վստահությունը շահելու, իր կողքին համախմբելու, աջակցություն ստանալու նպատակով քաղաքական առաջնորդը պետք է ունենա քաղաքական լիդերին բնորոշ անհրաժեշտ որակներ:

Քաղաքական լիդեր է նա, որ իշխանություն ունի մարդկան որոշակի խմբի նկատմամբ, հմուտ է քաղաքական գործունեության մեջ, ունի մշակված ծրագրեր, վճիռներ կայացնելու ունակություն, դրանք իրագործելու ընդունակության դրսևորում, յուրահատուկ հատկանիշներ, որոնք նպաստում են կառավարման գործընթացի կազմակերպմանը:

Քաղաքական լիդերությունը փոխկապակցված է քաղաքական լեգիտիմության հետ և միաժամանակ պայմանավորում են քաղաքական կայունության վիճակը: Լ.Վարդանյանն ու Վ.Պողոսյանը քաղաքական լիդերությունը սահմանում են որպես մեկ կամ մի քանի անձերի լեգիտիմ գերիշխանություն որոշակի խմբի, կազմակերպության վրա, որը պայմանավորված է նրանց յուրահատուկ ընդունակություններով և խմբի անդամների բարոյական վերաբերմունքով (Վարդանյան Լ., Պողոսյան Վ., 2018):

3. Օրենքի գերակայություն: Պետությունում քաղաքական կայունության ապահովման կարևոր դետալներից է նաև օրենքի գերակայության ապահովումը: Պետությունը չի կարող համարվել իրավական, եթե նրանում չկա օրենքի գերակայություն: Օրենքի գերակայությունը դա իշխանությունների՝ իրավական և քաղաքական համակարգերով, կառուցվածքներով և պրակտիկայով պայմանավորված գործողություններ են, որոնք ապահովում են քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների պաշտպանվածությունը, ընդունված օրենքների կիրառումը՝ նպաստելով պետության արդյունավետ կառավարմանը (ԹԻՀԿ, հակակոռուպցիոն բաժարան): Օրենքի դրույթների անհասանելիությունը, հայեցողությամբ իրավական հարցերի լուծումը, օրենքի առջև հավասարության չապահովումը, մարդու իրավունքների պաշտպանության բացակայությունը, անարդար դատավարությունները և տարբեր ոլորտներում չարաշահումները օրենքի գերակայությունն ամբողջովին բացառող և քաղաքական կայունությունը խաթարող գործոններ են: Ոչ մի քաղաքական ղեկավարություն չի կարող հասնել կայունության, եթե ընդունակ չէ բացառելու վերը թվարկված գործոնների առկայությունը:

4. Իրավական անվտանգություն: Օրենքի գերակայությունն ապահովում է իրավահարաբերության սուբյեկտների (պետություն, պետական մարմիններ, կազմակերպություններ, անհատ, հասարակություն) կենսական իրավական շահերի պաշտպանությունը, այս պարագայում մենք առնչվում ենք «Իրավական անվտանգություն» հասկացության հետ: Իրավական անվտանգությունը ազգային անվտանգության ապահովման բաղադրատարրերից է և ժամանակակից մեկնաբանություններում այն սահմանվում է որպես իրավական գործունեության միջոցով մարդու, հասարակության և պետության իրավունքների, ազատությունների և շահերի պաշտպանվածության վիճակ (Липинский Д. А., Мусаткина А. А., 2019): Իրավական անվտանգության առկայությունն

ապահովում է նաև իրավական պատասխանատվության իրագործումը, որի նպատակն է պետական հարկադրանքի միջոցով ապահովել ազգային անվտանգության իրավական կարգավորումը: Այսինքն՝ քաղաքական կայունության ապահովման համատեքստում իրավական անվտանգությունն անհրաժեշտ է այնքանով, որ կբացառի մարդու իրավունքների և ազատությունների ոտնահարումը, պետական մարմիններում կամայականությունները, որոնք հասարակության մոտ դժգոհություններ առաջացնող գործոններ են:

5. Էթնիկ խմբերի համախմբվածություն: Էթնիկ խումբը հասկացվում է որպես ընդհանուր էթնիկ ինքնություն ունեցող, ընդհանուր անուն և մշակույթի տարրեր կիսող և այլ համայնքների հետ հիմնարար կապերի մեջ գտնվող մարդկանց խումբ (*Энциклопедия «Народы и религии мира»*): Քաղաքական կայունության համար սպառնալիք են նաև էթնիկ բախումները պետության ներսում, ազգային խտրականության դրսևորումները: Տարբեր արժեհամակարգերի և ավանդույթների հակասություններով պայմանավորված՝ կարող են առաջանալ ազգամիջյան լարվածություններ, ընդհուպ մինչև էթնոսոցիալական բախումների միջոցով վտանգել պետության տարածքային ամբողջականությունը: Էթնիկ պատկանելության նկատմամբ կառավարությունը պետք է կարողանա վարել ճիշտ քաղաքականություն, այն է՝ աջակցել էթնիկ խմբերի սոցիալ-տնտեսական և մշակութային զարգացմանը, բացառել ազգային, կրոնական, ռասսայական խտրականության տարրեր ձևերի դրսևորումները, պաշտպանել ազգային փոքրամասնությունների իրավունքներն ու ազատությունները, ունենալ վերահսկելի միգրացիա, պետության ներսում յուրաքանչյուրի համար հավասարապես ստեղծել պայմաններ արժանապատիվ կյանքի ու զարգացման համար:

6. Քաղաքական համակարգ: Քաղաքական համակարգը ֆունկցիոնալ կախվածության սկզբունքով ձևավորված հասարակության քաղաքական կազմակերպական ինստիտուտցիոնալ եղանակ է, որի հիմնական խնդիրներից մեկը կայունության ու կարգավորվածության քաղաքական ամենօրյա արտադրության կազմակերպումն է (Հարությունյան Է.Ա., 2002):

Այն առաջին հերթին կառավարման բարդ համակարգ է, որի գործառույթներն են այնպիսի ոլորտային հարցեր, ինչպիսիք են իշխանությունը, մշակույթը, իրավաբանությունը, տնտեսությունը, սոցիալական հարաբերությունները, քաղաքական ինստիտուտները և այդ ինստիտուտներով պայմանավորված գործընթացները: Քաղաքական կայունությունը կախված է նաև քաղաքական համակարգի տարրերի (պետական մարմիններ, կուսակցություններ, հասարակական շարժումներ, շահագրգիռ խմբեր) միջև առկա փոխհարաբերությունների բնույթից՝ համագործակցություն, մրցակցություն, թշնամանք, չեզոքություն և այլն: Կառուցողական և ներդաշնակ

հարաբերությունները նպաստում են քաղաքական կայունության ապահովմանը: Քաղաքական համակարգի կայուն պարամետրերը, որոնք ապահովում են կառուցվածքի պահպանումը և որոշում են նրա գործունեության ու զարգացման արդյունավետությունը արտաքին և ներքին գործոնների ազդեցության տակ, ձևավորում են քաղաքական կայունություն: Քաղաքական կայունությունը կախված է սոցիալական հավասարակշռությունից և հասարակության մեջ ինտեգրումից, արժեքներից, ավանդույթներից և տարրեր շահերից (Гришин О. Е., 2015):

Քաղաքական համակարգը պետք է լինի արդյունավետ, ունակ արձագանքելու ցանկացած խնդիրների, կարգավորի քաղաքական ու հասարակական հարաբերությունները, վերահսկի իր ամբողջականությունն ապահովող տարրեր քաղադրատարրերի գործողությունները: Այն քաղաքական համակարգերը, որոնք ընդունակ չեն ապահովելու իրենց արդյունավետությունը, չեն կարող ապահովել նաև քաղաքական կայունություն:

7. Քաղաքական ինստիտուտներ: քաղաքական ինստիտուտները քաղաքական համակարգի կարևորագույն տարրերն են, դրանք ֆորմալ և ոչ ֆորմալ կառույցներ են, որոնք իրականացնում են մի շարք կարևոր գործառույթներ՝ նպաստելով քաղաքական կայունության ամրապնդմանը: Այդ գործառույթներն են՝

- Կայունացնող (օրինակ՝ ոստիկանությունը), քանի որ քաղաքական ինստիտուտները պատմականորեն ձևավորվել են հասարակության մեջ էվոյուցիոն ձևով, նրանք պահպանողական են և նպաստում են իրերի գոյություն ունեցող կարգի պահպանմանը: Հենց ինստիտուտների կողմից սահմանված խաղի կանոնների կայունությունը քաղաքական կայունության պահպանման բանալին է:
- Կազմակերպչական և կառավարչական (պետական ծառայություններ) - ինստիտուտները սահմանում են նորմեր և կանոններ, որոնցով պետք է առաջնորդեն քաղաքական գործընթացի սուբյեկտները: Ինստիտուտների ներսում մարդիկ համախմբվում են քաղաքական վարքագծի ամենաարդյունավետ (կամ գոնե ամենահայտնի) մոդելների շուրջ: Ինստիտուտները կազմակերպում են քաղաքական գործընթացի սուբյեկտները և սահմանում դրանց գործունեության ողողությունները:
- Վերահսկողություն (դատախազություն, հանրային լուսմներ)- քաղաքական ինստիտուտները պարունակում են ֆորմալ կամ ոչ ֆորմալ պատժամիջոցներ քաղաքական սուբյեկտների համար, ովքեր դուրս են գալիս որոշակի կանոններից (կամ խստորեն հետևում են դրանց) կամ ենթադրում են որևէ հետևանքների առաջացում (քրեական պատասխանատվությունից կամ հեղինակությանը վնասելուց մինչև մեղալ շնորհելը կամ կարիերայի աճը): Ուստի

քաղաքական ինստիտուտները գործում են որպես կարգուկանոն ապահովելու գործիք:

- Հաղորդակցական (լրատվամիջոցներ)– քաղաքական ինստիտուտները նախագծված են տարբեր քաղաքական սուբյեկտների միջև փոխգործակցություն ապահովելու համար, մասնավորապես՝ հասարակության և պետության միջև երկկողմանի հաղորդակցություն:
- Քաղաքական ներկայացուցչության (հասարակական կազմակերպություններ, կուսակցություններ, ընտրություններ) գործառույթը ինստիտուտների հատկապես կարևոր խնդիրն է ժամանակակից սոցիալական և ժողովրդավարական պետություններում: Ինստիտուտները պետք է ապահովեն անհատների ու խմբերի շահերի համախմբումն ու կուտակումն ու իշխանությունների ուշադրությանը ներկայացնելը (*Большая российская энциклопедия, политические институты*):

Թվարկված գործառույթները չեն սպառում քաղաքական ինստիտուտների նշանակությունը: Ի թիվս այլ բաների, նրանք նպաստում են ինտեգրմանը և տարբերակմանը, իրականացնում են պաշտպանիչ և կարգավորող խնդիրներ, ծառայում են որպես իրավական պետության ձևավորման գործիք, ապահովում են քաղաքական ճնշում, մասնակցում իշխանության վերարտադրությանն ու վերաբաշխմանը և ապահովում են քաղաքական կայունություն:

Միևնույն ժամանակ հարկավոր է նշել, որ այն քաղաքական ինստիտուտները, որոնց ձևավորման հիմքում ընկած են չգրված օրենքները, կարող են օրինակ նեպոտիզմի կամ կլիենտիզմի միջոցով հանգեցնել քաղաքական ապակայունացման, կարող են խաթարել վստահությունը պետական ինստիտուտների նկատմամբ և թուլացնել քաղաքական կայունությունը: Այս մարտահրավերների լուծումը պահանջում է արդյունավետ քաղաքականություն, թափանցիկություն, հաշվետվողականություն և ներառական կառավարում, որն առաջնահերթություն է տալիս բոլոր քաղաքացիների կարիքներին, ապահովում է վերջիններիս հավասար մասնակցությունը քաղաքական գործընթացներին:

8. Քաղաքական ռեժիմ: Քաղաքական ռեժիմը քաղաքական ազդեցության բաղադրիչ է, առանց որի քաղաքականությունը չի կարող իրականացնել իր նպատկը: Այն քաղաքական իշխանության օգտագործման ձև է: Պայմանականորեն առանձնացվում են քաղաքական ռեժիմի երեք տեսակներ՝ տոտալիտար, ավտորիտար և ժողովրդավարական, որոնցով էլ պայմանավորվում է քաղաքական կայունության մակարդակը:

Տոտալիտարիզմի պայմաններում իշխանության անձնավորումը, պետական քաղաքականության մեջ իշխող վերնախավի կորպորատիվ շահերի գերակայությունը, մարդկանց իրավունքների և ազատությունների լիակատար վերացումը, ընդդիմության և այլխոհների բացառումը, խիստ վերահսկողությունը կյանքի բոլոր ոլորտների վրա ի վերջո

հանգեցնում են կործանարար հետևանքների, տոտալիտար ռեժիմի դեպքում քաղաքական կայունությունն ընկալվում է գործող ղեկավարի անփոփոխություն:

Ավտորիտարիզմի դեպքում թեև առկա են իշխանության թևերը՝ գործադիր, օրենսդիր և դատական, չկա իշխանության իրական տարանջատում և հակակշռում, կա չգործող սահմանադրություն, կեղծ ընդդիմություն և այլն: Իշխանությունը կենտրոնացած է մեկ կամ մի քանի անձի ձեռքում և սպասարկում է վերջիններիս շահերը: Չնայած այն հանգամանքին, որ ավտորիտար ռեժիմներն ունեն բավականին ուժեղ ցանկացած պահի ճնշելու անհնազանդությունները, սակայն դրանով չեն կարող հասնել մշտական քաղաքական կայունության. ի վերջո մշտական դժգոհությունները բերում են ապակայունացման ընդհուպ մինչև հեղաշրջումների:

Ժողովրդավարական ռեժիմը ապահովում է ազատ, արդար ընտրություններ, այդ ընտրությունների միջոցով իշխանությունների հերթափոխություն, օրինական ընդդիմություն, օրենքի գերակայություն և այլն: Սակայն ոչ մի պետությունում հնարավոր չէ ստեղծել բացարձակ ժողովրդավարություն, և ինչպես ասում է Ու.Չերչիլը՝ «Դեմոկրատիան սարսափելի ուղեբեռ է, բայց նրանից լավը մարդկությունը ոչինչ չի հնարել»: Ժողովրդավարությունը տարբեր հասարակություններում ընկալվում է յուրովի: Որոշ հետազոտողներ գտնում են, որ քաղաքացիներին մեծ ազատություններ տալը, ուղղորդելը քաղաքական գործընթացներին, եթե վերջիններս չունեն համապատասխան գիտելիքներ, կարող են չհանգեցնել ժողովրդավարության նպատակների իրականացմանը:

Հարկ է նշել, որ օրինակ քաղաքացիական անհնազանդությունների համատեքստում «Ավելորդ ժողովրդավարությունը» կարող է տանել զանգվածային անկարգությունների և քաղաքական անկայունության:

9. Տնտեսություն: Քաղաքական կայունությունն ու տնտեսության զարգացման մակարդակը պայմանավորված են մեկը մյուսով: Քաղաքական անկայունության պայմաններում, երբ ասենք օրինակ առկա են ներքին և արտաքին սպառնալիքներ՝ երկրի ներսում տարբեր էթնիկ խմբերի միջև սրված հակամարտություններ, պատերազմներ այլ պետությունների հետ, դժվար թե որևէ ներդրող նման պայմաններում ցանկություն հայտնի բիզնես սկսել՝ վախենալով, որ կկորցի իր միջոցները: Քաղաքական անկայունությունը կարող է բերել տնտեսական մարտահրավերների՝ գնաճ, արժույթի արժեզրկում, գործազրկություն, աղքատություն, անհավասարություն և այլն: Այս ամենն էլ կարող է հանգեցնել սոցիալական անկարգությունների, անհնազանդության ցույցերի, ներքին բախումների:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքական կայունությունը մի շարք բաղադրատարրերից կազմված և այդ բաղադրատարրերի միջև հարաբերությունների բնույթով պայմանավորված բարդ

համակարգ է, որը կոչված է ապահովելու պետության շարունակական գոյությունն ու զարգացումը: Քաղաքական կայունությունը մշտապես գտնվում է տարբեր գործոնների ազդեցության տակ, և քաղաքական դեկավարության առաջնային խնդիրը պետք է լինի անկայունության տանող գործոնների վերացումը, ռազմավարությունների մշակումը՝ քաղաքական կայունության ապահովման համար: Քաղաքական կայունությունը պետության զարգացման և հասարակության բարեկեցության ապահովման առանցքային տարրերից է: Այն պետության և հասարակության կենսունակության կարևորագույն պայմանն է. ապահովում է կառավարման համակարգի ամրությունը, սոցիալական ներդաշնակությունը, տնտեսական զարգացումը և քաղաքացիների բարօրությունը: Հետևաբար, քաղաքական կայունության ապահովման համար անհրաժեշտ է համակողմանի մոտեցում, որը ներառում է լեգիտիմության ամրապնդում, հմուտ առաջնորդություն, օրենքի գերակայության և իրավական անվտանգության ապահովում, էթնիկ համախմբվածության խթանում, քաղաքական համակարգի արդյունավետության բարձրացում, կայուն ինստիտուտների ձևավորում, ժողովրդավարական ռեժիմի ամրապնդում և տնտեսական կայունության ապահովում: Միայն այդ դեպքում հնարավոր կլինի կառուցել կայուն, զարգացող և ժողովրդավարական պետություն, որն ունակ կլինի դիմակայելու ներքին ու արտաքին մարտահրավերներին:

ԳՐԱԿԱՆՈՒՅԱՆ ՑԱՆԿ

- Սարգսյան Ա.** (2021). Քաղաքական իշխանության լեգիտիմության հիմնահարցը մասնակցության ինստիտուտոնիալացման պայմաններում. *Բանբեր, Երևանի Համալսարան, Միջազգային Հարաբերություններ, Քաղաքագիտություն, 1*.
- Հարությունյան Է.Ա.** (2002). Քաղաքական համակարգի զարգացման հիմնախնդիրը անցումային հասարակությունում. *Նորավանք գիտակրթական հիմնադրամ*, Երևան.
- Վարդանյան Լ. և Պողոսյան Վ.** (2018). Քաղաքական լիդերությունը որպես քաղաքական գիտության հետազոտական խնդիր. *ՎԷՄ համահայկական հանդես, գիտագործնական, 3*.
- Аверьянов. Ю. И.** (1993). *Политология: Энциклопедический словарь*. Изд-во Моск. коммерч. ун-та.
- Гришин О. Е..** (2015). Политическая стабильность: понятие, факторы, инновации: Исторические, Философские, Политические и Юридические Науки, Культурология и Искусствоведение. *Вопросы Теории И Практики, 51(54)*.
<https://www.gramota.net/materials/3/2015/6-1/14.html>
- Липинский Д. А., Мусаткина А. А.** (2019). Юридическая ответственность и безответственность, правовая и национальная безопасность: проблемы соотношения

и системных связей. *Юридическая Наука И Правоохранительная Практика*.
<https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskaya-otvetstvennost-i-bezotvetstvennost-pravovaya-i-natsionalnaya-bezopasnost-problemy-sootnosheniya-i-sistemnyh-svyazey/pdf>

Claude A. (1975). A definition of political stability. *Comparative Politics*, 2(7).

https://transparency.am/glossary/term/rule_of_law (Թրանսպարենտի հիպոթեզի հսկողությունը և պատասխանատվությունը). 19.10.2024.

<https://bigenc.ru/c/politicheskii-institut-d8dda3> (Большая российская энциклопедия, политические институты). 21.10.2024.

Энциклопедия «Народы и религии мира»,
https://peoples_religion.academic.ru/678/%D1%8D%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%BF%D0%B0 (Этническая группа). 20.10.2024.

REFERENCE LIST

Sargsyan A. (2021). Problema legitimnosti politicheskoy vlasti v kontekste institucionalizatsii uchastiya (*The issue of legitimacy of political power in the context of institutionalization of participation*). Banber, Erevanskij universitet, Mezhdunarodnye otnosheniya, Politologiya, 1.

Arutyunyan E.A. (2002). Problema razvitiya politicheskoy sistemy v perekhodnom obshchestve. Nauchno-obrazovatel'nyj fond (*The Problem of Political System Development in a Transitional Society*). «Noravank», Erevan.

Vardanyan L. i Pogosyan V. (2018). Politicheskoe liderstvo kak issledovatel'skaya problema v politicheskoy nauke (*Political Leadership as a Research Problem in Political Science*). VEM Vsearmyanskij zhurnal, nauchno-prakticheskij, 3.

Aver'yanov. YU. I. (1993). Politologiya: Enciklopedicheskij slovar' (*Political Science: Encyclopedic Dictionary*). Izd-vo Mosk. kommerch. un-ta.

Grishin O. E. (2015). Politicheskaya stabil'nost': ponyatie, faktory, innovatsii (*Political stability: concept, factors, innovations*): Istoricheskie, Filosofskie, Politicheskie i YUridicheskie Nauki, Kul'turologiya i Iskusstvovedenie. Voprosy Teorii I Praktiki, 51(54).
<https://www.gramota.net/materials/3/2015/6-1/14.html>

Lipinskij D. A., Musatkina A. A. (2019). YUridicheskaya otvetstvennost' i bezotvetstvennost', pravovaya i nacional'naya bezopasnost' (*Legal responsibility and irresponsibility, legal and national security*): problemy sootnosheniya i sistemnyh svyazey. YUridicheskaya Nauka I Pravoohranitel'naya Praktika. <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskaya->

otvetstvennost-i-bezotvetstvennost-pravovaya-i-natsionalnaya-bezopasnost-problemy-sootnosheniya-i-sistemnyh-svyazey/pdf.

- Claude A.** (1975). A definition of political stability. *Comparative Politics*, 2(7).
https://transparency.am/glossary/term/rule_of_law T'ransp'arensi int'erneshnl hakakorrups'tion kentron, hakakorrups'tion bararan, (Transparency International Anticorruption Center, *Anticorruption Glossary*). 19.10.2024.
- <https://bigenc.ru/c/politicheskii-institut-d8dda3> Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya, politicheskiye instituty (*Great Russian Encyclopedia, Political Institutions*). 21.10.2024.
- https://peoples_religion.academic.ru/678/%D1%8D%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%BF%D0%B0 Etnicheskaya gruppa, Entsiklopediya «Narody i religii mira», (*Ethnic Group, Encyclopedia, Peoples and Religions of the World*). 20.10.2024.

РЕЗЮМЕ

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ПОЛИТИЧЕСКУЮ СТАБИЛЬНОСТЬ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

ТИГРАН КАЗАРЯН

Политическая стабильность играет важную роль в обеспечении идентичности общества, его развития, гражданского согласия и гармонии, а также в нормальном функционировании государства в целом. В обществах с политической стабильностью вероятность политических потрясений и гражданских беспорядков значительно снижена, политическое руководство демонстрирует способность урегулировать политические противоречия на ранних стадиях их возникновения, а также предотвращать социально-политические столкновения, восстания, обеспечивать экономическую стабильность, неприкосновенность государственных границ и нейтрализовать внешние угрозы. В таких условиях возникает возможность для разработки долгосрочных планов и инвестиций в различных сферах общественной жизни. Для обеспечения политической стабильности руководство должно разработать правильные стратегии и иметь политическую волю для их реализации.

Концепция политической стабильности является весьма актуальной в политической науке и всегда привлекала внимание исследователей. Эта концепция исследуется также в различных областях, таких как экономика, социология, международные отношения.

На сегодняшний день не существует единого мнения о путях достижения политической стабильности. Существует множество интерпретаций политической

стабильности, определений, различные исследователи предлагают свои версии факторов, влияющих на политическую стабильность, разрабатывают методы, связанные с политической стабильностью.

В данной статье рассматриваются наиболее распространенные факторы, влияющие на политическую стабильность, объясняется понятие и приводятся его определения. Цель статьи заключается в анализе основных факторов, влияющих на политическую стабильность, оценке их воздействия, а также в представлении концепции политической стабильности и ее определений с объяснением этих понятий разными учеными. Для достижения цели исследования использована методология сравнительного анализа, основанная на различных исследованиях и ведущих теоретических трудах по теме, а также на реальных примерах. Результаты исследования показали, что политическая стабильность зависит от ряда внутренних и внешних факторов, которые могут оказывать различное влияние на государственные структуры на разных уровнях. Исследование также подчеркивает важность политического руководства в обеспечении стабильности, а системный и комплексный анализ этих факторов позволяет выработать более эффективные подходы к сохранению стабильности.

Ключевые слова: *политическая стабильность, политические институты, легитимность, верховенство закона, лидерство, этнические группы, гражданское неповиновение.*

ABSTRACT

THE MAIN FACTORS AFFECTING POLITICAL STABILITY IN THE CURRENT CONDITIONS

TIGRAN GHAZARYAN

Political stability plays a crucial role in ensuring the identity, development, civil solidarity, and harmony of society, as well as the overall normal functioning of the state. In societies with political stability, the likelihood of political upheavals and civil unrest is significantly reduced. The political leadership demonstrates the ability to resolve political contradictions at early stages of their emergence, prevent socio-political clashes, rebellions, ensure economic stability, the inviolability of state borders, and neutralize external threats. In such conditions, the opportunity arises to develop long-term plans and investments in various sectors of public life. To ensure political stability, the leadership must develop correct strategies and have the political will to implement them.

The concept of political stability is highly relevant in political science and has always attracted the attention of researchers. This concept is also studied in various fields, such as economics, sociology, and international relations.

Currently, there is no unified viewpoint regarding the paths to achieving political stability. There are numerous interpretations, definitions of political stability, and different researchers present their own types of factors affecting political stability, developing methods related to political stability.

This article analyzes the most widespread factors affecting political stability, explains the concept, and presents its definitions. The aim of the article is to analyze the main factors influencing political stability, evaluate their impact, as well as present the concept of political stability and its definitions, providing interpretations from various scholars. To achieve the research objective, a comparative analysis methodology has been used, incorporating various studies, relying on leading theoretical works and real-life examples on the topic. The results of the research indicate that political stability is determined by a number of internal and external factors that can have different effects on the state at various levels. The study also highlights the importance of political leadership in ensuring stability, and through the comprehensive and systematic analysis of these factors, more effective approaches to maintaining stability can be developed.

Key words: *political stability, political institutions, legitimacy, rule of law, leadership, ethnic groups, civil disobedience.*

Հոդվածը ստացվել է՝ 14.03.2025

Հոդվածն ուղարկվել է գրախոսման՝ 20.03.2025

Հոդվածը երաշխավորվել է տպագրության՝ 25.04.2025